

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra

Bakalářská práce

Zpracování architektonického prvku jako haptické pomůcky pro zrakově postižené

Processing of architectural elements as
haptic aids for the visually impaired

Vypracovala: Veronika Boušková

Vedoucí práce: Mgr. Josef Lorenc

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v pravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne .....

.....

Podpis studentky

Poděkování

Ráda bych tímto podělovala Mgr. Josefu Lorencovi a ostatním pedagogům KVV za cenné rady a připomínky v průběhu realizace mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Zdeňku Touškovi a Mgr. Radce Prázdny, Ph.D. z Centra podpory studentů se specifickými potřebami JU za konzultace a pomoc při tvorbě praktické části. Velké díky patří i rodině a přátelům za podporu a trpělivost během celého studia.

Abstrakt

Teoreticko-praktická práce se zabývá architektonickým detailem české rané středověké architektury. Teoretická část seznamuje s historií gotického umění a popisuje kamenickou výzdobu staveb vznikajících od třetí čtvrtiny 13. století do jeho konce na českém území. Blíže se zaměřuje na historii města Českých Budějovic a hlavní pozornost věnuje popisu klášterního kostela Obětování Panny Marie. V praktické části je stěžejní tvorba tří konzol jako haptické pomůcky pro zrakově postižené. Vytvořené objekty jsou tvarovou i polychromovanou rekonstrukcí reálných konzol ze severní stěny zmíněného klášterního kostela. Práce je doplněna ostatními materiály, postupem realizace, skicami a fotodokumentací.

Klíčová slova: gotika, architektura, sochařství, konzola, haptické vnímání, zrakové postižení, klášterní kostel Obětování Panny Marie, České Budějovice

BOUŠKOVÁ, V. Zpracování architektonického prvku jako haptické pomůcky pro zrakově postižené. České Budějovice, 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce Mgr. Josef Lorenc.

Abstract

Theoretical and practical work is concerned with an architectural detail of the Czech early Middle Ages architecture. The theoretical part introduces the history of Gothic art and describes stone carvings structures developing from the third quarter of the 13th century until its end on Czech territory. The work focuses in more detail on the history of the city České Budějovice and the main attention is paid to the description of the Church of the Presentation of the Blessed Virgin Mary. The main part of a practical work is a creation of three consoles as haptic aids for the visually impaired. Created objects are shaped and polychromed reconstructions of real consoles of the north wall of the mentioned monastery. The work is complemented of other materials, implementation process, sketches and photodocumentation.

Keywords: gothic, architecture, sculpture, console, haptic perception, visual impairment, Church of the Presentation of the Blessed Virgin Mary, České Budějovice

OBSAH

Úvod.....	7
I. Teoretická část	8
1 Gotické umění	9
1.1 Architektura v Čechách	11
1.2 Gotické sochařství	14
2 Kamenická práce v Čechách koncem 13. století	16
3 Počátky města České Budějovice	18
3.1 Půdorys.....	19
3.2 Městské opevnění.....	22
4 Klášterní kostel Obětování Panny Marie	24
4.1 Vznik kostela	25
4.1.1 První fáze stavby kostela.....	25
4.1.2 Druhá fáze stavby kostela	27
4.1.3 Třetí fáze stavby kostela.....	28
4.2 Přestavby kláštera až do 21. století.....	30
4.3 Výzdoba interiéru kostela.....	31
4.3.1 Konzoly.....	32
5 Hapticko-taktilní vnímání osob	35
II. Praktická část.....	39
6 Počátky tvůrčího procesu.....	40
6.1 Samotná realizace.....	41
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	43
Seznam příloh.....	46
Přílohy	47
Zdroje příloh.....	54

Úvod

Tématem této bakalářské práce je zpracování architektonického prvku jako haptické pomůcky pro zrakově postižené. V období rané gotiky započala stavba nynějšího klášterního kostela Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích, jehož konzoly propojují obě části teoreticko-praktické práce. Z této problematiky vychází zaměření teoretické části, která přibližuje charakteristiku architektury a kamenické tvorby gotického slohu na našem území. Z důvodu historicko-soudobého tématu je nutno teoretickou část textu psát v trpném pasivu i přítomném čase.

Teoretická část pojednává o gotické době, které se doposud nevyrovnalo žádné jiné slohové období. Zabývá se situací na českém území. Popisuje, jak vypadala architektura a sochařství během rané, vrcholné a pozdní fáze gotiky. Zmíněny jsou příklady staveb, které jsou v tomto slohu vybudovány. Zachycena je kamenická práce památek patřících na významné místo v historii české i střeoevropské raně gotické architektury. Tyto práce vznikaly od třetí čtvrtiny 13. století. Lze v nich naléznout konzoly s podobnou tematikou, jaká je součástí architektonické výzdoby českobudějovického dominikánského klášterního kostela. Vzniku a vývoji této stavby je věnována jedna z kapitol. Rozebrány jsou zde jednotlivé stavební fáze kostela a přilehlé klášterní budovy. Samostatná podkapitola je věnována výzdobě interiéru, rozboru konzol a jejich symbolice. Další úsek se věnuje historii města Českých Budějovic. Jejich vznik je spjat se zakladatelským a kolonizačním úsilím Přemysla Otakara II. Poslední kapitola se zabývá kategorizací, která vychází z medicínské a speciálně-pedagogické klasifikace a hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením. Seznamuje i s edukativním procesem a prostorovou orientací nevidomých.

Obsahem praktické části je rekonstrukce architektonického prvku klášterního kostela Obětování Panny Marie jako haptické pomůcky pro zrakově postižené. U sochařského zpracování tohoto tématu je důležité zabývat se velikostí a povrchem zhotoveného objektu. Díky výrazné plasticitě symbolického námětu jsou uvedené konzoly vhodné pro splnění daného cíle.

I. Teoretická část

1 Gotické umění

Gotický sloh se zrodil v první polovině 12. století v oblasti Ile-de-France u Paříže jako výsledek technického vývoje. Šlo o univerzální sloh. Rozmohl se nejen v architektuře, ale i v ostatních složkách umění.¹ V podobném časovém úseku, kdy sloh vznikl v severní Francii, zapustil kořeny i v Anglii a postupně se šířil Evropou.²

Tento sloh se v evropských zemích vyvíjel odlišně.³ „V době od 12. do 16. století ovládla gotika postupně celý západokřesťanský svět, takže žádný jiný sloh se s ní nemůže v síle vlivů na národní kultury měřit.“⁴ Ve Francii, kde tento sloh vznikl, se gotické umění členilo na ranou gotiku, která vzkvétala ve 12. století, vrcholnou gotiku, jež trvala od 13. do 14. století, a pozdní gotiku, která doznívala koncem 15. století.⁵

První známky slohu se v českých zemích objevovaly až ve 13. století.⁶ Toto období bylo označováno jako raná gotika, během níž byl u moci rod Přemyslovců. S nástupem vlády Lucemburků na českém území probíhala vrcholná gotika, která trvala celé 14. století. V 15. století se vlády ujali Jagellonci, s nimiž doznívala pozdní gotika a postupně přecházela v renesanční sloh.⁷

Název „gotika“ vznikl v době pozdější mylným úsudkem teoretiků italské renesance. Jednalo se o přezdívku pro barbarské umění, které italští teoretikové považovali za dílo germánských Gótů.⁸ Giorgio Vasari, malíř, architekt, spisovatel a autor tohoto označení, popisuje gotický sloh jako hrubý a zmatený. Tvorba byla

---

¹ [Srov.] TROJAN, Raul a Bohumír MRÁZ. *Malý slovník výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. s. 69.

² [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 146.

³ [Srov.] TROJAN, Raul a Bohumír MRÁZ. *Malý slovník výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. s. 70.

⁴ CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 30.

⁵ [Srov.] TROJAN, Raul a Bohumír MRÁZ. *Malý slovník výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. s. 70.

⁶ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 168.

⁷ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 24-26.

⁸ [Srov.] VASARI, Giorgio, Julia Conaway BONDANELLA a Peter E BONDANELLA. *The lives of the artists*. New York: Oxford University Press, 1998. s. 117, 527.

„hodnocená jako výplod barbarské kultury na rozdíl od klasicizujících teorií o umění a antikizující estetiky.“⁹

Gotika byla fáze středověkého umění, kterému se doposud nevyrovnalo žádné jiné slohové období. Tento historický úsek byl projevem vrcholného feudalismu s ideou křesťanství.¹⁰ Gotické umění postupně přestávalo sloužit výhradně církvi a feudálům. Stále více se začínaly uplatňovat požadavky a potřeby měšťanstva.¹¹ „Myšlenkový základ gotiky představuje scholastika používající zásady čisté logiky ve spojení s dogmatikou.“¹² Velice důležité pro hospodářský vývoj v Evropě i v českých zemích bylo zakládání nových měst místními feudály. Města se postupně stala středisky obchodu a řemeslné výroby.¹³

„Gotika jediná tvoří zcela osobité vlastní tvarosloví a skladebnost na rozdíl od románského slohu, renesance, baroka a klasicismu s empírem, vyvozujících své tvary i ornamentiku z architektury antické, především římské a zčásti řecké.“¹⁴ Typickým znakem architektury byly trojlodní a pětিলodní katedrály, vnější opěrný systém s ochozem, lomený oblouk a žebrová klenba.¹⁵ Neopomenutelným prvkem byla i vertikálnost.¹⁶ Gotické barvy byly velmi syté. Vnitřní i vnější architektura, doplněná plastickými detaily s figurální, zvířecí i rostlinnou tematikou, a malby byly pro nás až nepředstavitelně barevné.¹⁷ Využíváno bylo plošného zobrazování. Pracovalo se s lineárními obrysy a barevnými plochami.¹⁸

---

⁹ CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 30.

¹⁰ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 145.

¹¹ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 166-168.

¹² CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 30.

¹³ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 166, 170-172.

¹⁴ HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 37.

¹⁵ [Srov.] CHODURA, Radko, Věra KLIMEŠOVÁ a Alois KŘIŠŤAN. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 28.

¹⁶ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 23.

¹⁷ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 38.

¹⁸ [Srov.] PANOFSKY, Erwin. *Význam ve výtvarném umění*. 2. rev. vyd. Přeložil Lubomír Konečný. Praha: Academia, 2013. s. 85.

1.1 Architektura v Čechách

Gotický sloh v Čechách se poprvé objevoval v architektuře v době, kdy ve Francii dosáhl své klasické podoby. Od 13. století postupně pronikal do českých zemí, ale stále se vyskytoval spíše jako doplněk architektury románské.¹⁹

V době gotiky byl důležitý vznik vrcholného feudalismu s rozvojem společenských, ekonomických, hospodářských a sídelních vztahů v souvislosti s urbanismem.²⁰ Postupně se objevila potřeba nových architektonických staveb. Stavěl se „feudální hrad, pevná tvrz, městský kostel, kostel a budovy městských klášterů, městské domy, opevnění, později i radnice, tržiště, špitály a další veřejné budovy.“²¹

Nově se začala zakládat rozlehlá města, která byla typická šachovnicovým půdorysem s prostorným náměstím a pravidelnou sítí ulic. Součástí měst bylo opevnění s mohutnými hradbami, věžemi a branami.²²

Ranou gotiku na naše území přinesli z Burgundska cisterciáci.²³ Cisterciáckými stavebními hutěmi bylo vybudováno na našem území několik kostelů a klášterů. V nejlépe zachovalé středověké podobě se dochoval klášter ve Vyšším Brodě a v Předklášteří u Tišnova. Dalšími cisterciáckými stavbami byly například kláštery v Plasech, Sedlci, Nepomuku, Hradišti, Oseku a Zlaté Koruně.²⁴ Byly postaveny královské hrady Zvíkov, Písek a děkanský i dominikánský kostel v Písku.²⁵ Podle řádových pravidel sloužila architektura s půdorysem latinského kříže soukromí mnichů. Chór i celá stavba byly chudě zdobený. Důraz se kladl na morální čistotu řádového života.²⁶ Zakázána byla stavba věží.²⁷

---

¹⁹ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 187.

²⁰ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 145.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 17.

²¹ *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 145.

²² [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 27-30.

²³ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Století kolem nás: přehled stavebních slohů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 39.

²⁴ [Srov.] *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1994. s. 31.

²⁵ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 182.

²⁶ [Srov.] *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1994. s. 26.

²⁷ [Srov.] *Malý slovník pojmů sakrální architektury*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999. s. 12.

Charakteristickými pro ranou architekturu byl ústupkový portál, jednoduché okenní kružby a těžká klenební žebra. Využívala se klenba křížová nebo šestidílná. Typický byl lomený oblouk klasický nebo trojlaločný. Mezi zakončením žebířů a deskou konzol vznikala náběžná štítka, která byla záležitostí pouze rané gotiky.²⁸

V tomto období byla založena většina hradů jako Zvíkov, Buchlov, Bezděz a jeden z prvních klášterů, Anežský klášter. K dalším důležitým dílům rané gotiky v Praze patřila Staronová synagoga. Vznikaly i městské celky, jako byly České Budějovice, Domažlice a Litomyšl. Postaven byl i náš nejstarší kamenný most v Písku.²⁹

Vrcholná gotika byla obdobím, kdy na českém území vládli Lucemburkové. V tomto období byla města zakládána jen ojediněle. Za Lucemburků bylo v Čechách dosaženo největšího politického, hospodářského a kulturního rozkvětu. V období působení Jana Lucemburského začal rozvoj vrcholné gotické architektury za spolupráce s francouzskými staviteli.³⁰

Projevoval se architektonický styl evropský, jenž se vyznačoval vysokými štíhlými stavbami, a český, který preferoval nižší sjednocenější prostor. Stále byla využívána klenba křížová, k níž se přidala klenba síťová parléřovského a milevského typu.³¹ „Mnohem méně se užívá přípor a žebra někdy zabíhají přímo, bez konzol, do stěn nebo do sloupků.“³²

Za vlády Karla IV. se české země dostaly do popředí evropské umělecké tvorby.³³ Karel IV. se projevil jako velkorysý stavebník, urbanista, sběratel a geniální organizátor. Roku 1348 stál u zrodu výstavby Nového Města pražského, zřídil první pražskou univerzitu. Městu byly vytvořeny skvělé podmínky pro jeho rychlý a kvalitní růst, vybudovány mu byly široké rovné ulice a velká náměstí.³⁴

---

²⁸ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Naše stavební památky*. 1. vyd. Ilustrace Eva Smrčinová. Praha: Albatros, 1975. s. 95.

²⁹ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 31-33.; [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Naše stavební památky*. 1. vyd. Ilustrace Eva Smrčinová. Praha: Albatros, 1975. s. 95.

³⁰ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. s. 40.

³¹ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Naše stavební památky*. 1. vyd. Ilustrace Eva Smrčinová. Praha: Albatros, 1975. s. 97.

³² Tamtéž. s. 98.

³³ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 245.

³⁴ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 178.

Karlem IV. byl povolán do Prahy francouzský stavitel Matyáš z Arrasu, který zahájil roku 1344 výstavbu katedrály sv. Víta na Pražském hradě. Vznikla tak první gotická katedrála francouzského typu u nás.³⁵

Po stavitelově smrti převzal jeho práci a pokračoval v ní Petr Parléř, který dokončil chór se svatováclavskou kaplí a postavil Zlatou bránu. Projevil se jako geniální architekt předjímající pozdní gotiku použitím první síťové a hvězdicové klenby, visutých svorníků, plaménkových kružeb oken a otevřených šnekovitých schodišť vně stavby.³⁶

Parléřova huť vytvářela i světskou architekturu. Vybudován byl Karlův most se Staroměstskou mosteckou věží, hrad Karlštejn s kaplí sv. Kříže, katedrální chóry chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně n. Labem a sv. Barbory v Kutné Hoře. Huť se podílela na stavbě kostela Panny Marie před Týnem, johanitského chrámu na Malé Straně, Zlaté koruny, Panenského Týnce a dalších sakrálních staveb.³⁷

Ve vrcholné gotice stále pokračovala stavba hradů, tvrzí a klášterů. Zdokonalovala se městská pevnění a budovala se městská architektura.³⁸ Vystavěn byl i kamenný most v Roudnici a v Praze.³⁹

Přechod do pozdní gotiky, která vzkvétala za vlády Jagellonců a přinášela s sebou první nové podněty pro renesanční sloh, byl stěžejní z důvodu husitských válek. Husitské bouře přerušily plynulý vývoj hlavně ve středních Čechách a členové stavebních hutí se rozptýlili do jižních Čech a na Plzeňsko. Během nich došlo ke zničení řady církevních staveb a k následným obnovám a přestavbám. Z těchto důvodů trvala gotika v Čechách i v 15. století, zatímco celou Evropu ovládla renesance.⁴⁰

---

³⁵ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 147.

³⁶ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 35.

³⁷ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 182-193.

³⁸ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Naše stavební památky*. 1. vyd. Ilustrace Eva Smrčinová. Praha: Albatros, 1975. s. 105.

³⁹ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 25.

⁴⁰ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 37.

Architektura se snažila navázat na předhusitskou dobu.⁴¹ Specifická pro pozdní gotiku byla kroužená klenba a přesekávaná žebra.⁴² Nejvýznamnější díla pozdně gotické architektury byla spjata se dvěma osobnostmi, Matějem Rejskem a Benediktem Rejtem.⁴³

Matěj Rejsek z Prostějova navázal na parléřovskou tradici a započal stavbu chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře a kostela Panny Marie před Týnem. Podílel se na stavbách městských domů a výzdobě Staroměstské radnice. Hlavním dílem byla Prašná brána, která umožňovala vstup do Starého Města.⁴⁴ „Jeho smysl pro bohatství tvarů a až přeplněnost ornamentem odpovídá vkusu zbohatlého měšťanstva.“⁴⁵

Benedikt Rejt jako hlavní královský architekt vybudoval opevnění Pražského hradu a reprezentační tzv. Vladislavský sál. Se svým obdivuhodným smyslem pro řešení vnitřních prostor byl Vladislavský sál největším sálem bez podpěry ve střední Evropě, byl vyzdoben krouženou hvězdovou klenbou, renesančními okny a portály. Přestavěl vedlejší starou sněmovnu, připojil jezdecké schodiště a tzv. Ludvíkovo křídlo. Dále dokončil chrám sv. Barbory v Kutné Hoře a zámek v Blatné. Pracoval i na hradu Švihov, Rabí, Křivoklát.⁴⁶

1.2 Gotické sochařství

V souvislosti se stavebními hutěmi se vyvíjela i monumentální plastika.⁴⁷ Zpočátku bylo gotické sochařství svázáno s architekturou a kamenictvím.⁴⁸ Monumentální sochařská práce raného stylu byla odvedena na portálu kostela

---

⁴¹ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 25.

⁴² [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Naše stavební památky*. 1. vyd. Ilustrace Eva Smrčinová. Praha: Albatros, 1975. s. 109-111.

⁴³ [Srov.] HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 25.

⁴⁴ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 38.

⁴⁵ HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. s. 25.

⁴⁶ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 38-39.

⁴⁷ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 248.

⁴⁸ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 39.

Porta coeli v Předklášteří u Tišnova, kde se stále udržely antikizující rostlinné motivy.⁴⁹ Z raného období pocházely i další portály s naturalistickou rostlinnou ornamentikou ve Vyšším Brodě, Zlaté Koruně, Zvíkově, Českém Šternberku a s abstrahujícím zpracováním ve Sv. Barboře, Anežském klášteře a Staronové synagoze v Praze.⁵⁰ Později se z těchto námětů stával hlavní motiv uměleckého díla. Snahu o volnou plastiku projevil pražský dvůr.⁵¹

Funkce gotického sochařství byla náboženská. S ní souvisela i bohatá symbolika námětů.⁵² Pod mariánským kultem středověku vznikaly náměty piet a madon. Typické bylo esovité prohnutí postav. Tento výrazový styl byl označen jako krásný sloh, kam byla řazena například madona ze Strakonice, z Buchlova, z Michle, z Konopiště, z Veverské Bitýšky a ze Šternberka. Dochovaly se i sochy Krista na kříži, tzv. krucifixy.⁵³ Mnoho motivů přišlo ze západních a italsko-byzantských oblastí.⁵⁴ Z cizích oblastí se k nám dostaly například motivy pro realizaci konzol dominikánského kostela v Českých Budějovicích.⁵⁵

V komorním sochařství figurovala i volná socha. Z předešlé popularity kamenictví se do obliby dostalo řezbářství. Sochy byly vyráběny především ze dřeva, méně pak ze slonoviny a kamene. Často byly velmi sytě a výrazně polychromované.⁵⁶

Ke středověkému sochařství přispěla značnou měrou parlérovská huť. „Bohatá sochařská výzdoba Parlérových staveb svědčí o tom, že sochy nebyly pokládány jen za dekorativní doplňky. Největší soubor tvoří bysty členů královské rodiny, církevních hodnostářů, stavitelů, ředitelů a dalších tvůrců katedrály.“ V triforiu chrámu sv. Víta byly zhotoveny i tváře Krista, Panny Marie a českých patronů.⁵⁷

---

⁴⁹ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 216.

⁵⁰ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 39.

⁵¹ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 216.

⁵² [Srov.] Tamtéž. s. 247.

⁵³ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 42.

⁵⁴ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 247.

⁵⁵ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 219.

⁵⁶ [Srov.] SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987. s. 292.

⁵⁷ [Srov.] CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. s. 43.

2 Kamenická práce v Čechách koncem 13. století

Raná kamenická tvorba v Čechách byla ovlivněna francouzskou klasickou gotikou, která postupně pronikala z oblasti Il-de-France a severní Francie do Německa před polovinou 13. století. Do Čech se dostává kolem roku 1250. V druhé polovině 13. století bylo vytvořeno mnoho architektonických staveb s velmi dobře odvedenou kamenickou výzdobou.⁵⁸

Často byly používány rostlinné náměty na hlavicích sloupů nebo v dekoru konzol. Ztvárněny byly nejčastěji dubové listy, listy vinné révy a další nespecifikovatelná rostlinná ornamentika.

V cisterciáckém klášteře Zlatá Koruna byly výrazně a ostře modelovány dubové listy, vystupující z jádra hmoty, nebo slepé kružby s vepsanými trojlisty. Použita byla prolamovaná technika. Jehlancové konzoly s náběžnými štítky a ztuhlým dekorem zdobily i zvíkovský hrad nebo hlavní loď farního kostela v Písku.⁵⁹

Prolamovaná technika s rostlinným motivem byla použita už v 1. polovině 13. století v cisterciáckém klášteře v Oseku⁶⁰ a v Hradišti nad Jizerou.⁶¹ Tento motiv zdobil i hlavice sloupů v kouřimském kostele sv. Štěpána,⁶² klenbu Staronové synagogy v Praze,⁶³ hlavice, svorníky a konzoly v Plasech⁶⁴ a portál v Předklášteří u Tišnova.⁶⁵

Cisterciácký klášter ve Vyšším Brodě byl také výrazný svou kamenickou tvorbou. Mnohavrstvá cisterciácká symbolika souvisela s rostlinnými i drobnými

⁵⁸ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 339.

⁵⁹ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 155.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 143.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 288.; [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 168.

⁶⁰ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách: k problematice cisterciácké stavební tvorby*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1983. s. 125-149.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 266.

⁶¹ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 130.

⁶² [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 211.

⁶³ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 174.

⁶⁴ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách: k problematice cisterciácké stavební tvorby*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1983. s. 167.

⁶⁵ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 218.

zoomorfními ornamenty hlavic, svorníků a konzol, které zdobily kapitulní síň kláštera. Ztvárnění zde byli dva beránci, drobné zvířecí hlavičky a ptáčky.⁶⁶

Figurální motiv na hlavicích či konzolách byl vidět jen zřídka. Kromě velmi dobře plasticky provedeného motivu na konzolách v klášterním kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích byla výrazně ztvárněna figurální tematika v Anežském klášteře sv. Salvátora v Praze. Jednalo se o pětici korunovaných hlav na hlavici triumfálního oblouku.⁶⁷

---

⁶⁶ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 470.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách: k problematice cisterciácké stavební tvorby*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1983. s. 244.; [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 156.

⁶⁷ [Srov.] *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. s. 218.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. s. 339.

3 Počátky města České Budějovice

Nové královské město České Budějovice bylo založeno z důvodu expanze jihočeského rodu Vítkovců a upevnění panovnické moci krále Přemysla Otakara II. na jihu Čech.⁶⁸

Pro zrod nového města bylo vybráno velmi výhodné umístění jak z pozice vojenské, tak i hospodářské. Vznik města České Budějovice byl datován roku 1265, kdy desátého března byla Hirzovou listinou část území předána dominikánům pro stavbu původního dominikánského kláštera.⁶⁹ Před předáním území bylo město vyměřeno zvíkovským purkrabím a rozčleněno pravidelnou sítí ulic se čtvercovým tržištěm uprostřed. Zároveň bylo určeno i místo výše zmiňovaného dominikánského pozemku.⁷⁰ Jednalo se o rozlehlý pozemek při západním okraji města na soutoku řek Vltavy a Malše s částí louky na druhém břehu řeky určené pro klášterní zahradu.⁷¹

Od roku 1263 se datují první snahy a plány, které předcházely samotnému budování města.⁷² V registru z roku 1616 od Václava Březana bylo zaznamenáno, že šlo o stavbu nedalekého opatství Zlaté Koruny.⁷³

Zpočátku byla na území města založena osada Budivojovice. Svůj název získala po dvorském sudí Budivoji, kterému byl darován původní pozemek. Poté osadu spravoval jeho syn Čěč,⁷⁴ jehož král přiměl ke směně osady výměnou za „komorní půdu kolem Velešina a dal purkrabímu hradu Zvíkova Hrzovi⁷⁵ příkaz k založení města.“⁷⁶ „Přemysl Otakar II. stále pečoval i o hospodářské zázemí

⁶⁸ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 80.

⁶⁹ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.; [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 14.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 160.

⁷⁰ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁷¹ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 14.

⁷² [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 160.

⁷³ Citováno dle: [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 160.

⁷⁴ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 64.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 159.; [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. s. 1.

⁷⁵ Jméno Hrzo uváděno pouze v publikaci PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991.; v jiných publikacích uváděno jméno Hirzo.

⁷⁶ PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

města, k jehož majetku připojil listinou z 25. ledna roku 1273 několik blízkých vesnic, které do té doby náležely cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě - Stradonice, Plavo, Záboří a dvůr Malšice.⁷⁷

Ke konci Přemyslovy vlády byly České Budějovice vyplněny Vítkovci, s nimiž trval neustálý boj o hospodářské území.⁷⁸ Poprvé město vyplnil roku 1277 Vítkovec Ojír⁷⁹ a po smrti Přemysla Otakara II. roku 1278 Závíš z Falkenštejna. Přemyslovi nástupci se snažili město znovu sjednotit a podpořit hospodářský růst.⁸⁰

Za vlády Václava II. město začalo znovu prosperovat.⁸¹ Roku 1351 král Karel IV. při působení v Budějovicích „rozmnožil městská privilegia o výsady mimořádného hospodářského významu.“⁸² Vydal nařízení, jež přikazovalo cizím kupcům vézt a nabízet své zboží při cestě z rakouského Freistadtu do české země přes České Budějovice a v okolí města nesměla být provozována žádná řemeslná výroba a krčmářská živnost.⁸³ I následovník a syn Karla IV. Václav IV. plně podporoval Budějovice a zasloužil se o další privilegia.⁸⁴

3.1 Půdorys

O obsáhlých znalostech a zkušenostech zakladatelů města vypovídá právě řešení městského půdorysu,⁸⁵ který byl „těsně přisazen jižní částí k dolnímu toku Malše, jež se pak bezprostředně spojuje s pravým ramenem Vltavy.“⁸⁶ Již při pokládání městských základů se objevovala řada problémů. Město bylo vystavěno přímo u soutoku Vltavy a Malše a ještě v 18. století bylo jeho okolí rozbrzděno

---

⁷⁷ Citováno dle: KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 160.

⁷⁸ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 80.

⁷⁹ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 160.

⁸⁰ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁸¹ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 161

⁸² PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁸³ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 80.; [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁸⁴ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁸⁵ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 161.

⁸⁶ PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 16.

mnoha jejich prameny. Zkrotit složitou síť vodních toků, byl proto velice složitý úkol. Městský půdorys (viz Přílohy I., obr. 1) byl řešen tak, že v oblasti, kde vodní proud vyvíjel příliš velký tlak, obvod města konkávně ustupoval do jeho vnitřku, s výjimkou jihozápadního klínu, který rozrážel prudký tok Malše. V místech, kde vodní toky nepůsobily přílišný tlak, byl půdorys vydutý.⁸⁷

Celkový tvar města téměř vejčité podoby obepínalo ze směru severozápadního pravé rameno Vltavy, které se na jihozápadě spojovalo s tokem Malše. Obvod ze strany severní a východní udávala linie tzv. Mlýnské stoky, jejíž proud by při násilné změně tvaru mohl podemílat břehy.⁸⁸ Tok této stoky podporoval pravý proud Malše odbočující už u Rožnova a potoky Dobrovodský a Hlinský, které se do ní také vlévaly.⁸⁹

Díky volné ploše, která se kolem soutoku Vltavy a Malše rozprostírala, mohli zakladatelé vybudovat město s pravidelným půdorysem⁹⁰ s podélnou osou od jihovýchodu k severozápadu.⁹¹

S plánovaným obchodním ruchem bylo vybudováno rozměrné čtvercové náměstí⁹² s pravidelným šachovnicovým uspořádáním ulic a zástavbou domů v klasickém východozápadním a jihoseverním směru,⁹³ což bylo potvrzeno publikací Karla Pletzera. „Z rohu náměstí vybíhají dvojice přímých ulic, rozdělující nepravidelný ovál hrazeného města na šachovnici bloků, úsporně rozdělených na úzké parcely měšťanských domů.“⁹⁴

České Budějovice byly stavěny podle hospodářské a sociální struktury středověkého města. Jednou z prvních určovacích ploch půdorysu byl pozemek pro již zmiňovaný dominikánský klášter. Dále lokátor, jímž byl zvíkovský purkrabí Hirzo, vyměřil místo pro kostel svatého Mikuláše se hřbitovem⁹⁵ v části severovýchodního rohu náměstí. Mezi těmito pozemky vymezil sedm domovních

---

⁸⁷ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 161-162.

⁸⁸ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 17.

⁸⁹ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 163.

⁹⁰ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁹¹ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 17.

⁹² [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁹³ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 17.

⁹⁴ PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

⁹⁵ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 18.; [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic.* 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 81.

bloků ve dvou řadách. Základním rozhodnutím bylo určení počtu parcel okolo náměstí, a to třináct nebo čtrnáct bloků s největší tržní hodnotou. Cena pozemku se snižovala souměrně se vzdáleností směrem k hradbám.⁹⁶

Městské brány, jimiž byl umožněn přístup do města, byly pouze na třech místech. Jejich umístění bylo vybráno právě pro stěžejní polohu vniknutí do města. Jak bylo uvedeno v publikaci Jakuba Pavla a Evy Šamánkové, branami proudily tři hlavní komunikační tepny. „Od Lince a Krumlova z jihu branou Krumlovskou to byla ulice stejného jména, jež ústila do náměstí rohem jihovýchodním. Od jihovýchodu přicházela cesta Vídeňská, jež prošla branou Svinenskou a ústila do náměstí rovněž v rohu jihovýchodním, ovšem od východu, ulicí Vídeňskou. Náměstím pak procházel průtah směrem severozápadním po úhlopříčce a vstupoval rovněž sevřeným hrdlem do ulice Krajinské, zvané v pokračování Pražskou. Pražskou branou pak pokračovala cesta na sever ku Praze a ihned za branou navazovala na ni cesta vedoucí na západ k Vodňanům, Písku a Plzni.“⁹⁷

V publikaci Karla Pletzera bylo uvedeno, že „půdorys města zůstává nejstarší a nejlépe dochovanou historickou památkou v Českých Budějovicích, připomínající jejich první začátky.“⁹⁸

O uznání Českých Budějovic bylo napsáno i ve stejnojmenné knize,⁹⁹ kde autoři zmínili reference Bohuslava Balbína, který tvrdil, že „půvaby města Budějovic spočívají v řádu domů, velikosti náměstí, v přísném vedení ulic a jejich šířce, jimž se málokteré město v Čechách vyrovná pro zákonitost architektonického ingenia“ a reference Jaroslava Schallera, který označuje budějovické náměstí za „nejkrásnější v celém Království“.

---

⁹⁶ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 18, 23.

⁹⁷ Tamtéž. s. 21.

⁹⁸ PLETZER, Karel. *České Budějovice*. *České Budějovice*: Růže, 1991. nestránkováno.

⁹⁹ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 17.

3.2 Městské opevnění

Zpočátku bylo město chráněno vodními toky, které jej obklopovaly. Další nutnou ochranou obyvatelstva proti nevráživosti okolních feudálů bylo budování mohutných pevných hradeb. Přemysl Otakar II. kvůli své potřebě chránit město nechal kolem postavit opevnění s věžemi a baštami. Právě široký prstenec hradeb s hranolovými hradebními věžemi a půlkruhovými baštami byl charakteristický pro obraz středověkých měst.¹⁰⁰

Stavba městského opevnění byla započata pravděpodobně již v 80. letech 13. století.¹⁰¹ Popis, jak vypadalo Přemyslovo opevnění Českých Budějovic, potvrzuje i výňatek z textu Jakuba Pavla a Evy Šamánkové. „Městské opevnění, hradby, příkopy, valy a brány dotvářely městský půdorys, jež zřetelně oddělovaly od ostatní volné krajiny.“¹⁰²

Z důvodu stavby železnice a postupného rozvoje dopravního ruchu se hradby nedochovaly. Jejich prvotní narušení se vázalo k roku 1827 a další bourání městských bran pokračovalo rokem 1844.¹⁰³

K zrekonstruování podoby hradeb bylo možné čerpat z historických zpráv, archeologických výzkumů a starých městských plánů. O tom, jak vypadaly městské hradby v Budějovicích, lze usuzovat i z hradeb jiných Otakarových měst,¹⁰⁴ a to z Kolína a Písku, kde se stejně jako v Budějovicích do města vstupovalo třemi hranolovými průjezdnými branami.¹⁰⁵ Díky těmto branám a jejich věžím se značně zesílila vnitřní hradba.¹⁰⁶

Představu o tom, jak asi vypadaly tehdejší hradby, doložil jeden z nejstarších pohledů na město, kterým byla známa kresba z roku 1602 od Jana Willenberga. Na detailech této kresby byly historiky nalezeny určité nesrovnalosti. Za přesnější byl považován prospekt F. B. Wenera z roku 1752.

---

¹⁰⁰ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 163.; [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. s. 8.

¹⁰¹ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic.* 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 80.

¹⁰² PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.,* přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 19.

¹⁰³ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

¹⁰⁴ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.,* přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 19.

¹⁰⁵ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 164.

¹⁰⁶ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2.,* přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 20.

Řadu původních půlválcových věží s dalším vrcholně a pozdně gotickým, renesančním a barokním systémem opevnění, bylo možno naleznout i na nejstarším dochovaném plánu Českých Budějovic z roku 1742.¹⁰⁷ Parkánová zeď s věžemi, které byly typické pro 14.stol, byla zobrazena na barokním zaměření z roku 1755 od Jindřicha Kirchgassnera.¹⁰⁸ Důležitým, avšak opět neúplným pramenem, byla i Katastrální mapa z roku 1829.¹⁰⁹

Popis fortifikačního opevnění publikoval Jiří Kuthan. Ve své monografii uvedl, že „hlavní hradba byla asi 160 cm silná a přes sedm metrů vysoká. Byla zachována zásada jejího volného vnitřního obvodu. Na korunu zdi byl osazen zprvu dřevěný ochoz. Její vnější obvod chránil příkop a val. Z parkánové hradby se dochovaly jen nevelké fragmenty, z nichž bylo možno soudit, že parkán měl šířku zhruba deseti metrů. Vnitřní zeď zpevňovaly poloválcovité bašty s uzavřenou vnitřní stranou.“¹¹⁰

Jediná část městského opevnění, která se dochovala, byl úsek od jihozápadní k severní části města. Na hradební zdi zvané Železná panna, zůstal zachovalý obranný ochoz. Další bašty se dochovaly na západním konci ulice Široké, v ulici České a třetí bašta byla součástí Jihočeského divadla. Drobné pozůstatky byly viditelné i v ulici Plachého a Hradební.¹¹¹

---

¹⁰⁷ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 163-164.

¹⁰⁸ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2., přeprac. vyd.* Praha: Odeon, 1979. s. 20.

¹⁰⁹ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 164.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 163.

¹¹¹ [Srov.] Tamtéž. s. 163.

4 Klášterní kostel Obětování Panny Marie

Klášterní kostel Obětování Panny Marie (viz Přílohy I., obr. 2) je pozoruhodná stavba dokumentující vývoj písecko-zvíkovské hutě druhé poloviny 13. století až do období gotiky ve 14. století.¹¹² Po vzoru ostatních nově budovaných středověkých měst byl i v Českých Budějovicích založen mendikantský klášter poskytnutý dominikánskému¹¹³ řeholnímu řádu.¹¹⁴

I dnes můžeme stavbu vidět v podobě, kterou jí dali její původní tvůrci. Její význam vyzdvihuje i skutečnost, že sahá svým vznikem do počátku výstavby samotného města. Je to nejstarší a umělecky nejpozoruhodnější stavba Českých Budějovic.¹¹⁵ Najdeme ji na Piaristickém náměstí, které je díky svému umístění vhodné pro klidný a nerušený zážitek z prohlídky kostela a jeho okolí.¹¹⁶

„Chrám je trojlodní bazilika a jde o jednu z mála gotických památek, která prošla jen minimálními stavebními úpravami a má dnes unikátní charakter.“¹¹⁷ Toto bazilikální trojlodí (viz Přílohy I., obr. 3) s nevystupující příčnou lodí ukončené protáhlým pětibokým kněžištěm se sakristií po jižní straně, má hlavní vchod v křížové chodbě, jež je součástí klášterního konventu.¹¹⁸ Vedlejší vchod nalezneme na straně kostela, sousedící s Piaristickým náměstím.¹¹⁹

---

¹¹²[Srov.] KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. s. 539.

¹¹³ Mendikantský řád založen roku 1215. Dominikánský řád působil v celé Evropě. Nově zakládaná středověká města v Čechách osidluje do roku 1226. Jde o řád kazatelský a misijní. Podle vzoru apoštolů kladou důraz na život v chudobě a celoživotním vzdělávání svých členů. V prostorách klášterního kostela Obětování Panny Marie působili od jeho založení až do roku 1785. Citováno dle: [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 95.

¹¹⁴ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 167.

¹¹⁵ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 28.

¹¹⁶ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 7.

¹¹⁷ ZAVŘEL, Petr a Marta ZAVŘELOVÁ. *České Budějovice: 730 let od založení města*. Rudolfovo: Jelmo, 1995. s. 10.

¹¹⁸ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. s. nestránkováno.

¹¹⁹ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 19.

4.1 Vznik kostela

Jedním z prvních lokalizovaných míst v Českých Budějovicích byl právě pozemek, který byl 10. března roku 1265 Hirzovou listinou předán dominikánskému řádu pro stavbu jejich kláštera. Vyměření nejen tohoto, ale i ostatních pozemků provedl s pověřením Přemysla Otakara II. zvíkovský purkrabí Hirzo.¹²⁰

Dominikánům byl připsán pozemek na západní straně města rozdělený soutokem Vltavy a Malše. Proto část pozemku na druhé straně řeky byla ponechána na vybudování klášterní zahrady.¹²¹ Z důvodu řádových pravidel musel klášter stát v bezprostřední blízkosti městského opevnění.¹²²

Stavba kláštera probíhala v několika etapách, při nichž se postupně měnil stavební plán.¹²³ Z roku 1267 se dochovala zpráva o založení kaple sv. Markéty, kterou nechal vybudovat na památku své první, toho roku zesnulé, manželky Markéty Babenberské. Kaple se zřejmě nacházela na severní straně chóru.¹²⁴ V místech, kde se napojovala na příčnou loď, byla vybudována schodišťová věž, díky níž se dalo vystoupat nad chóry a ochoz kolem věže, který mohl mít i strážní charakter.¹²⁵ Bohužel se nedochovala.¹²⁶

4.1.1 První fáze stavby kostela

Kostel zasvěcený Panně Marii byl vysvěcen roku 1274. Vysvěcena byla pouze jeho část. V této době byl už hotov presbytář, ukončený přímým závěrem

¹²⁰ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

¹²¹ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 14.

¹²² [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 95.

¹²³ [Srov.] KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. s. 539.

¹²⁴ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 3.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 95.

¹²⁵ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 160

¹²⁶ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 3.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 95.

a plochým stropem, s dvěma chórovými kaplemi¹²⁷ a základem pro příčnou loď.¹²⁸ V této rozestavěné části se už mohly díky vysvěcení vykonávat bohoslužby.¹²⁹ Podle Jakuba Pavla a Evy Šamánkové jsou stopy po střechách věží vidět na severní obvodní zdi dnešního chóru. „Typologicky navázal tak českobudějovický chór na trojchórový kostel dominikánů v Řezně.“ Pracovali zde mistři seznámeni s prací hutě ve Zlaté Koruně.¹³⁰

V této první fázi byla datována práce na obvodní zdi severní boční lodi, na níž bylo pravidelně rozmístěno šest polychromovaných konzol s polygonálními abaký, pod kterými se objevoval bohatý „rostlinný, figurální a zoomorfní dekor tesaný z části náročnou prolamovanou technikou“. Použity zde byly motivy okvětí, révových listů, divého muže, pelikána krmícího mláďata, božskou Trojice, motivy kružeb a gotického lomeného oblouku.¹³¹ Byla zde znát vynikající kamenická práce s poklasickým cítěním.¹³²

Právě tyto konzoly, které se datují do 70. let 13. století, označují severní boční loď za nejstarší část kostela.¹³³ „Českobudějovické konzoly patří bezpochyby k nejlepšímu, co se nám z gotické stavební plastiky na českém jihu dochovalo.“¹³⁴ Též presbytář patří mezi nejcennější části kostela a připisuje se k nejhodnotnějším stavbám české rané gotiky.¹³⁵

Další zajímavostí v části severní boční lodi byla půlená přízdní žebra hruškovitého profilu, která spojovala jednotlivé konzoly. V jiné části kostela se už neobjevovala.¹³⁶

„Pro chronologii stavebních etap je důležitá podvojná konzola v severní stěně na rozhraní boční lodi a transeptu. Je zřejmé, že podle původního záměru měl na ni nasedat subtilní oblouk. Byl zde však neorganicky osazen značně širší

---

¹²⁷ V severní části kaple sv. Markéty a v jižní části kaple sv. Vavřince.

¹²⁸ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 95.

¹²⁹ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.

¹³⁰ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 29.

¹³¹ Podrobněji se problematikou gotických konzol v severní lodi zabývá praktická část.

¹³² [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 168.

¹³³ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 160.

¹³⁴ KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 169.

¹³⁵ [Srov.] KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. s. 539.

¹³⁶ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 169.

a masivnější hrotitý pás určený pro mnohem větší zatížení, jímž se dnes východní pole severní lodi otvírá do transeptu.“¹³⁷

Podle názoru V. Denksteina byla severní loď nejstarší částí dominikánského kostela. Toto potvrzuje i analýza J. Homolky, která považovala za nejdůležitější právě ráz stavební plastiky v severní lodi, jež byla datována do třetí čtvrtiny 13. století.¹³⁸

4.1.2 Druhá fáze stavby kostela

„Slohový ráz druhé stavební etapy českobudějovického dominikánského kostela je velmi prostý. Prostorové řešení je však stylově pokročilejší, klenby se přiostrily a interiér nabyl větší dynamiky.“ V 80. letech pokračovaly práce na severní a jižní obvodové části trojlodí. Tento fakt byl podložen zprávou z roku 1281 o smrti prvního převora Jindřicha Libraria, který byl pohřben do kaple sv. Vavřince v jižní části trojlodí.¹³⁹

Ke druhé fázi se podle Jiřího Kuthana a Vladimíra Denksteina připisovala severní řada pilířů v trojlodí, jižní obvodní zeď trojlodí a transeptu, západní stěna levé lodi spolu s celým západním průčelím a západní zdí trojlodí. Právě ve druhé etapě stavby se západní partie přičlenily k obvodní městské hradbě. V tomto období vznikl i vstupní portál s žulovým ostěním s jednoduchým profilem.¹⁴⁰

Důležitým prvkem této etapy byly opět konzoly, tentokrát pojaté jiným stylem. „Jejich forma je jednoduchá, prostá, nejsou členěny žádným dekorem a nemají ani krycí desky. Byly osazeny na jižní straně severní boční lodi do os severních boků hranolových pilířů arkády, otvírající se do lodi hlavní,“ mezi nimiž se rozpínala půlená terakotová klínová žebra s mírně vyžlabeným diagonálním bokem.¹⁴¹

---

¹³⁷ Tamtéž. s. 169.

¹³⁸ Citováno dle: [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 169.

¹³⁹ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 95.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 167.

¹⁴⁰ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 169-170.

¹⁴¹ [Srov.] Tamtéž. s. 169.

Stejný typ konzol tvořený obrácenou pětibokou částí polygonálního jehlance, byl umístěn i v dalších částech kostela. Byla jimi osazena i část západního pole severní boční lodi, a tím byla i s křížovými klenbami a kruhovými svorníky uzavřena její výstavba. Konzoly jednoduchého jehlancového tvaru byly umístěny i v koutech transeptu a na západní stěně jižní lodi, která byla také v této etapě vybudována.¹⁴²

Díky svým prvkům a charakteru stavby ve druhé etapě se celá severní část odlišovala od dalších staveb založených králem v padesátých a polovině šedesátých let 13. století.¹⁴³ Můžeme zde vidět podobné rysy, které bychom našli u stylu cisterciácké stavební huti ve Zlaté Koruně.¹⁴⁴ Stavbu kláštera ve Zlaté Koruně můžeme připsat rovněž zvíkovskému purkrabímu Hirzovi.¹⁴⁵

4.1.3 Třetí fáze stavby kostela

V tvůrčím procesu stavby třetí etapy postupně vznikaly další části dominikánského kostela. Řadily se mezi ně pilíře v koutech středního travé příčné lodi s výjimkou severozápadního, meziklenební pásy vymezující boky středního pole transeptu a presbytář.¹⁴⁶

Na levé straně od triumfálního oblouku byl vytvořen meziklenební pás s polygonálním profilem, který přecházel v severovýchodním koutě křížení v pilastr přičleněný k pilíři. Jeho mnohoúhelníková profilace pokračovala přes tento pilastr bez jakéhokoliv přerušení až k zemi. Mnohoúhelníkové tvary zakončení byly použity také na zmíněném triumfálním oblouku, na pásech rámujiících střední pole příčné lodi na jižní i západní straně i na pilířích křížení, na kterých spočívaly tyto oblouky.¹⁴⁷

---

¹⁴² [Srov.] Tamtéž. s. 170.

¹⁴³ [Srov.] Tamtéž. s. 171.

¹⁴⁴ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2., přeprac. vyd.* Praha: Odeon, 1979. s. 29.

¹⁴⁵ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická.* Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 160.

¹⁴⁶ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 171.

¹⁴⁷ [Srov.] Tamtéž. s. 171.

Klenba příčné lodi severního pole měla poněkud jiný ráz než křížová žebrová klenba jižního travé. Oproti jižní části zde byly použity cihly jiného tvaru, neobvyklé svou délkou. Způsob jejich kladení nerespektoval tvar kápí, které sledovaly tvar zakřivení nebo oblouku klenby. Použitím jiné techniky bylo potvrzeno dokončení této části v pozdější době.¹⁴⁸

„Vysoký a štíhlý, pětiboce ukončený presbytář českobudějovického dominikánského kostela je výraznou součástí chrámové siluety.“¹⁴⁹ Asi nejucelenější část dominikánského kostela představoval chór, který sloužil mnichům k pravidelným bohoslužbám. Duchovní rozměr prostoru zvýrazněný svou hloubkou a výškou kněžiště byl charakteristický pro pojetí sakrálního prostoru mendikantské architektury.¹⁵⁰ I přes mnohé stavební úpravy si chrám až do současnosti uchoval svůj starobylý gotický ráz, podpořený zachovalou polychromií architektonických článků.¹⁵¹

Chór byl sklenut do tří polí klenbou křížovou a v pětibokém závěru klenbou paprscitou. V tomto prostoru byly umístěny dvě naturalisticky pojaté konzoly s tvářemi znázorňujícími bolest a blažený úsměv.¹⁵² Celkový dojem byl podtržen umístěním vysokých štíhlých gotických oken s charakteristickými okenními kružbami zasazenými do hrotitého okenního záklenku.¹⁵³

Vnější strana siluety presbytáře byla zvýrazněna vysokými odstupňovanými opěráky vytvořenými z výrazných hranolových kamenných kvádrů zdiva, jež byly ukončeny stanovými stříškami.¹⁵⁴ Dokončení chóru podle Jakuba Pavla a Evy Šamánkové spadá do devadesátých let 12. století.¹⁵⁵

V úplném závěru dostavby trojlodí, která probíhala na přelomu století, vzniklo sklenutí hlavní lodi, uzavření severní stěny transeptu a stavba západního

---

¹⁴⁸ [Srov.] Tamtéž. s. 171.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 171.

¹⁵⁰ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 161.

¹⁵¹ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 7, 13.

¹⁵² [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 172.; [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 13.;

[Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 161.

¹⁵³ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 13.; [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 173.

¹⁵⁴ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 173.

¹⁵⁵ [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice. 2., přeprac. vyd.* Praha: Odeon, 1979. s. 29.

ramene klášterního ambitu.¹⁵⁶ Jak bylo zmíněno v publikaci Jiřího Kuthana, současně se stavbou kostela probíhalo budování konventu s kvadratickým rajským dvorem lemovaným křížovou chodbou přiléhající k jižní stěně chrámu, jehož výstavba se protáhla až do 14. století.¹⁵⁷ Tehdy vznikla v jižní části křížové chodby studniční kaple po vzoru parlářovské tradice.¹⁵⁸ Součástí konventu byla i původně gotická věž. Dnešní podobu dostala až roku 1772.¹⁵⁹

O přesném ukončení stavby se vedou stále spory. Doba dokončení kolísá podle různých názorů kolem přelomu 13. a 14. století až do sedmdesátých let 14. století.¹⁶⁰

Tato stavba stále připomíná počátky výstavby města a „vysoká, mohutná hmota kostela a její charakteristická, ostře narýsovaná silueta, dodnes určuje tvářnost jeho západní části“.¹⁶¹

4.2 Přestavby kláštera až do 21. století

Podle tvrzení Karla Pletzera klášter v polovině 16. století osiřel. Prázdné prostory se začaly využívat k uskladnění soli a od roku 1569 se do tamních prostor umístila i mincovna, která fungovala až do roku 1611.¹⁶² V roce 1574 byl kostel znovu vysvěcen. Z důvodu požáru roku 1723 byl konvent radikálně přestavěn.¹⁶³

Ohledně souvislostí týkajících se josefínských reforem byl dominikánský konvent roku 1785 zrušen a budovy obsadili piaristé,¹⁶⁴ kteří zůstali v kostele do

---

¹⁵⁶ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 174.; [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice.* 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 29.

¹⁵⁷ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 174.

¹⁵⁸ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic.* 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 97.; [Srov.] ZAVŘEL, Petr a Marta ZAVŘELOVÁ. *České Budějovice: 730 let od založení města.* Rudolfovo: Jelmo, 1995. s. 10.

¹⁵⁹ [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. neustránkováno.

¹⁶⁰ [Srov.] KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* 1. vyd. Praha: Libri, 1996. s. 539.

¹⁶¹ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 175.

¹⁶² [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice.* České Budějovice: Růže, 1991. neustránkováno.

¹⁶³ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic.* 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 97.

¹⁶⁴ Podle jejichž názvu bylo pojmenované náměstí před klášterním kostelem.

roku 1885, než je nahradili redemptoristé. Ti se postarali o novogotické stavební úpravy kostela.¹⁶⁵

V období baroka roku 1865 byly výše zmíněné kaple sv. Markéty a sv. Vavřince zbořeny. Dnes je tento prostor využíván základní uměleckou školou.¹⁶⁶

4.3 Výzdoba interiéru kostela

K výzdobě kostela nástěnnými malbami se přistoupilo až po jeho zaklenutí v druhé polovině 14. století.¹⁶⁷ Podle Encyklopedie Českých Budějovic nejstarší zbytky nástěnné malby vznikly v presbytáři a byly zařazeny do konce 13. století.¹⁶⁸ Jednalo se o „dominantní nástěnnou malbu na východní stěně presbytáře zobrazující přes deset metrů vysokou postavu svatého Kryštofa“.¹⁶⁹ Zpracovaná v té době byla i dvouvrstvá nástěnná malba oltářní niky v jižní zdi transeptu. V první vrstvě byla zobrazena svatá konverzace. O zhruba padesát let později byla doplněna námětem Piety s postavami sv. Kateřiny Alexandrijské a sv. Barbory. Dalším vyobrazeným motivem nástěnné malby v kostele byla například sv. Dorota na jižní straně transeptu, Zvěstování Panny Marie, svatý Jiří zápasící s drakem a Legenda o umučení 10 000 rytířů.¹⁷⁰

Významný byl deskový obraz Panny Marie Budějovické, též známý jako Panna Marie s klasy, dovezený z Itálie, který byl a stále je umístěn na hlavním oltáři. Díky zasvěcení kostela Panně Marii si tento obraz získal velký obdiv a úctu

---

¹⁶⁵ [Srov.] KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. s. 539.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 97.

¹⁶⁶ [Srov.] ZAVŘEL, Petr a Marta ZAVŘELOVÁ. *České Budějovice: 730 let od založení města*. Rudolfov: Jelmo, 1995. s. 10.

¹⁶⁷ [Srov.] BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. s. 161.

¹⁶⁸ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 96.

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 96.

¹⁷⁰ [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 17.; [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 96.

a postupem času se stal „paládiem“ města.¹⁷¹ Námětem dalšího deskového obrazu byla Adorace Krista nebo Madona roudnického typu.¹⁷²

Součástí kostela byly i řezbářské práce. Za nejstarší bylo považováno dílo Panna Marie Rudolfovská. Další prací umístěnou v kostele byla dřevořezba Krista z Božího hrobu, Krucifix, několik náhrobků a nedochovaná socha Bolestné Panny Marie s mrtvým Kristem na klíně.

4.3.1 Konzoly

Jak bylo zmíněno v podkapitole 4.1.1. První fáze stavby kostela, za velice důležitou část výzdoby gotického interiéru byly považovány konzoly, které byly součástí praktické práce autorky. Velmi důležitou roli v gotické době hrála křesťanská symbolika a alegorie. Oblíbené a často používané byly figurální, zoomorfní a rostlinné dekory.

Vybrané konzoly, které si autorka zvolila k realizaci, byly zhotoveny s motivem divého muže, pelikána krmícího svá mláďata a Svaté Trojice.¹⁷³ Další motivy doplňovaly křesťanskou symboliku s charakteristickými znaky pro gotický sloh.

Základní blok kamene byl pro konzoly rozměrově a tvarově stejný. Jejich forma vycházela z polygonálního tvaru a jehlancovitě se sbíhala do špičky. V horní části byly na sebe navrstvené polygonální abaky střídavě konkávně a konvexně vyklenuté. Pod tímto pásem byl plasticky řešen konkrétní symbolický motiv.

Nejvýrazněji plasticky zpracovaná byla konzola s motivem divého muže (viz Přílohy I., obr. 4). Mnohoúhelníkový abak, který zabírá zhruba jednu třetinu konzoly, plynule přecházel v rostlinný a figurální motiv. Hlava divého muže byla velmi dobře plasticky znázorněna. Kameník nezacházel do přílišných detailů jak

---

¹⁷¹ [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 96.; [Srov.] PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. nestránkováno.; [Srov.] PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. s. 30.; [Srov.] PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997. s. 3.

¹⁷² [Srov.] *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. s. 96.

¹⁷³ [Srov.] KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 168.

v obličejové části, tak ani v listech vinné révy, která vycházela z kořene nosu a nosních dírek a vytvářela tak pomyslné vlasy a knír divého muže.

Tento motiv byl pohanským symbolem. Byl zobrazován jako chlupatý primitivní lesní tvor, který na první pohled ztělesňuje vše středověké. Toto stvoření bylo porostlé srstí a mechem, vyznačovalo se svou divokostí a silou. Bylo symbolem dobré i zlé přírodní síly. Často bylo znázorňováno s věncem z břečťanu nebo dubového listí.¹⁷⁴

Kombinaci jednoduché a složitější formy ztvárňovala konzola s motivem Svaté Trojice (viz Přílohy I., obr. 5). Pod částí s polygonálními abaky, která opět tvoří zhruba třetinu objektu, pokračuje pás s rostlinným motivem a gotickým architektonickým detailem. Zhruba uprostřed každé části mnohoúhelníkové hlavice byl vytesán gotický lomený oblouk s kružbou. V každém úhlu lomení se opakoval motiv révových listů. Vinná réva byla pokládána za symbol Krista a křesťanské víry. Podle vysvětlení z evangeliáře se Ježíš považoval za vinný kmen a církev byla jeho ratolestmi.¹⁷⁵ Zespoda byly lomené oblouky spojené nejspíše okvětim vinné révy. Ve spodní části byl vyobrazen motiv Svaté Trojice jako čtyřoké tváře se třemi nosy, ústy a bradami, jako symbol toho, že „bůh je jedné podstaty a přece ve třech osobách – Otec, Syn a Duch svatý.“¹⁷⁶ Zobrazování této symboliky bylo velmi bohaté. Nejvýstižnější bylo vyjádření číslem tři. Označována byla rovnostranným trojúhelníkem, třemi vepsanými kružnicemi, třemi navzájem protínajícími se kružnicemi, pietou páně, třemi postavami, třemi hlavami a třemi tvářemi. Toto vyobrazení mělo zřejmě původ v době antické.¹⁷⁷

Za nejvíce detailní byla považována konzola s hlavním motivem pelikána krmícího svá mláďata (viz Přílohy I., obr. 6) ve spodní části. Polygonálnímu abaku zde nebylo věnováno příliš místa. Zhruba polovinu prostoru zabírala část pásu, kde do gotických lomených oblouků už nebyla zasazena kružba, ale byly do nich umístěny tři tváře. Všechny byly zhotoveny podobně, ale každá měla svou osobitou grimasu. Bylo možné se zde domnívat, že šlo zase o motiv Svaté

---

¹⁷⁴ [Srov.] HUSBAND, Timothy a Gloria GILMORE-HOUSE. *The wild man: medieval myth and symbolism*. New York: Metropolitan Museum of Art, c1980. s. 9-15.; [Srov.] MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992. s. 45.; [Srov.] ŠMAHEL, František. *Diví lidé: (v imaginaci) pozdního středověku*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2012. s. 57-83.

¹⁷⁵ [Srov.] HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. 1. vyd. Přeložil Allan Plzák. Praha: Mladá fronta, 1991. s. 482.; [Srov.] CHODURA, Radko, Věra KLIMEŠOVÁ a Alois KŘIŠŤÁN. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 98.

¹⁷⁶ [Srov.] HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. 1. vyd. Přeložil Allan Plzák. Praha: Mladá fronta, 1991. s. 450.

¹⁷⁷ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006. s. 170-177.

Trojice. Tato část byla opět doplněna réвовými listy a jejich okvětím. Ve spodní části byl vytesán pelikán krmící svá mláďata jako symbol personifikované křesťanské lásky a obětování. Tato symbolika byla vysvětlována jako přemíra lásky, kterou dává samička mláďatům a jež je usmrtí. Po třech dnech, když se samec vrátil do hnízda, si zobákem prorazil hrud' a krev, která skanula na mláďatech, je oživila. Tato symbolika byla připodobňována i k prolití Kristovy krve pro spásu lidí.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ [Srov.] HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. 1. vyd. Přeložil Allan Plzák. Praha: Mladá fronta, 1991. s. 463.; [Srov.] MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992. s. 188.

5 Hapticko-taktilní vnímání osob

Zrakem je přijímána většina podmětů z okolního světa. Při ztrátě tohoto smyslu dochází k omezení mnoha základních schopností, které jsou potřeba kompenzovat specifickými pomůckami. Tato problematika se postupem času vyvíjela, k čemuž přispělo několik důležitých osobností. Jedním z nejdůležitějších byl Louis Braille, autor bodového písma. Tento důležitý prvek velmi usnadnil hapticko-taktilní vnímání osob se zrakovým postižením.¹⁷⁹

Klasifikaci osob se zrakovým postižením se doposud nepodařilo sjednotit. Stanovena byla určitá kritéria a měřítka, podle kterých se dají tyto osoby rozčlenit do skupin. Vychází z medicínské a speciálně-pedagogické klasifikace. Tyto klasifikace jsou respektovány při samotném výchovně-vzdělávacím procesu a při práci se zrakově postiženými. Škála zrakových vad je velmi široká. V České republice počet zrakově postižených obyvatel může sahát až ke sto padesáti tisícům osob.¹⁸⁰ Důležité pro usnadnění dne a snahu poskytnout plnohodnotný život těmto znevýhodněným lidem bylo vytvoření klasifikace zrakového postižení.¹⁸¹

Lékařské členění vycházelo ze stavu zrakové ostrosti a omezení zorného pole. „Podle těchto kritérií stanovují případnou léčbu, doporučují vhodnou intenzitu osvětlení, kompenzační pomůcky a délku zrakové práce na blízko či na dálku.“¹⁸²

Z pohledu vzdělávacího se touto tematikou zabývá obor speciální pedagogiky, jímž je oftalmopedie.¹⁸³ Lékařské členění je pro speciální pedagogy také důležité, ale zabývají se především dobou vzniku a charakterem postižení. Tyto parametry jsou důležité pro diferenciaci práce. Rozdílný přístup musí být

---

¹⁷⁹ [Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 7.; [Srov.] BUBENÍČKOVÁ, Hana, Petr KARÁSEK a Radek PAVLÍČEK. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením*. 1. vyd. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012. s. 9.

¹⁸⁰ [Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 13.

¹⁸¹ [Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 35.

¹⁸² FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 17.

¹⁸³ „Obor speciální pedagogiky, který se zabývá výchovou, vzděláváním a rozvojem osob se zrakovým postižením v průběhu celého života. Cílovou skupinou jsou lidé s postižením zraku všech věkových skupin a jejich rozvoj, posilování kompetencí pro dosažení spokojenosti a kvality života majoritní společnosti.“ Citováno dle: [Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 7.

aplikován na jedince, jež má zrakovou vadu od narození, a jiný u dospělé osoby, která trpí vadou zraku z důvodu úrazu. Odlišné je i vzdělávání dítěte školního nebo předškolního věku.¹⁸⁴

Hlavní klasifikaci osob se zrakovým postižením dělíme do pěti skupin na osoby nevidomé, slabozraké, se zbytky zraku, s poruchami binokulárního vidění a s kombinovaným postižením.¹⁸⁵

„Osoby nevidomé jsou chápány jako kategorie osob s nejtěžším stupněm zrakového postižení a patří sem děti, mládež a dospělí, kteří mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti (slepoty).“¹⁸⁶ Nevidomost je dělena na praktickou, skutečnou a plnou. Jejich rozdělení se váže na možnosti využití zorného pole, zrakové ostrosti a rozlišení světla a tmy.¹⁸⁷ U těchto osob je důležitá funkce kompenzačních smyslů, jimiž jsou sluch a hmat.¹⁸⁸ Oproti zdravému jedinci, který vnímá nejprve celek a potom se zaměřuje na detail, si nevidomý jedinec může udělat představu o celku až z taktilního vnímání detailů. Důležité pro život nevidomých osob jsou kompenzační pomůcky¹⁸⁹ k výuce, pro prostorovou orientaci, domácnost, volný čas a sportovní využití.¹⁹⁰ Zvláštní pozornost se klade na rozvoj zbylých smyslů, výuku Braillova písma a výcvik prostorové orientace a samostatného pohybu.¹⁹¹

„Slabozrakost je možno vymezit jako orgánové postižení obou očí, které způsobuje jedinci potíže, i když vada byla optimálně korigována.“¹⁹² Osoby s vnímáním na stupni slabozrakosti, která je dělena na slabou, střední a těžkou,¹⁹³ bývají často unaveny z důvodu vysoké koncentrace pozornosti na dění kolem sebe. Těmto lidem jsou určeny také speciální kompenzační pomůcky. Pro práci

---

¹⁸⁴[Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 17.

¹⁸⁵[Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 44.

¹⁸⁶Citováno dle: FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 16.

¹⁸⁷[Srov.] Tamtéž. s. 17.

¹⁸⁸[Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 39.

¹⁸⁹Bližší specifikace byla popsána v publikaci BUBENÍČKOVÁ, Hana, Petr KARÁSEK a Radek PAVLÍČEK. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením*. 1. vyd. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012. s. 9.

¹⁹⁰[Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 18.

¹⁹¹[Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 39.

¹⁹²FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 19.

¹⁹³[Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 37.

mohou využívat i optické nástroje, jako jsou například různé druhy lup, podpořené zvýšeným osvětlením.¹⁹⁴

Osoby se zbytky zraku se dají zařadit do skupiny mezi těžkou slabozrakost a praktickou nevidomost.¹⁹⁵ „Rozpoznávají prsty téměř před očima a jsou schopny za pomoci optických pomůcek číst plakátové písmo.“¹⁹⁶ Z důvodu možnosti zhoršování zraku je potřeba výuky čtení a psaní jak klasickým způsobem, tak i Braillovým písmem. Vyhledávaná je při pohybu v prostoru pomoc jiné osoby nebo bílé hole.¹⁹⁷

Za nejpočetnější je označována skupina lidí s poruchami binokulárního vidění. Jde o osoby s poruchou zrakové funkce jednoho oka. Tito lidé mohou trpět šilhavostí nebo tupozrakostí. Mají problém s koordinací a vnímáním prostoru. Díky brzké diagnostice je možné vadu odstranit nebo zmírnit.¹⁹⁸

Specifická je skupina osob se zrakovým a kombinovaným postižením. Toto postižení se vyskytuje s dalšími vadami, jako je mentální retardace, tělesné postižení, komunikační potíže nebo sluchová vada.¹⁹⁹

Dále lze osoby s poruchou zraku členit podle ztráty zrakové ostrosti, postižení širě zorného pole, okulomotorických problémů, obtíží se zpracováním zrakových informací a poruchy barvocitu.²⁰⁰

Se všemi poruchami týkajícími se zrakového postižení je úzce spjata zraková hygiena, osvětlení a naklonění pracovní desky, jež je nedílnou součástí usnadnění práce. Zásady správného dodržování jsou určovány oftalmologem.²⁰¹

Hmat tvoří nezbytnou složku lidského vnímání, nahrazuje poznávací a kontrolní funkce osob se zrakovým postižením. Slouží při výuce nevidomých, která probíhá nejčastěji skrze pozitivní nebo negativní reliéf.²⁰²

---

¹⁹⁴ [Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 19.

¹⁹⁵ [Srov.] Tamtéž. s. 20.

¹⁹⁶ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 38.

¹⁹⁷ [Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 20-21.

¹⁹⁸ [Srov.] HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. s. 40.

¹⁹⁹ [Srov.] Tamtéž. s. 42.

²⁰⁰ [Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 15.

²⁰¹ [Srov.] Tamtéž. s. 18-22.

²⁰² [Srov.] Tamtéž. s. 25-28.

Hmatem se získává představa o celku v haptickém prostoru. Tento prostor je dán rozsahem, který „osoba obsáhne rukou nebo prostor mezi rozpaženými rukama.“²⁰³ Hlavním měřítkem je ruka. Důležitou úlohu mají i samotné prsty. Nejvyužívanějšími jsou ukazováčky, jež jsou důležité pro čtení Braillova písma, ale také nejlépe dokáží rozeznat detaily. Vysoká haptická citlivost pomáhá rozpoznat i velmi nízký reliéf. Pro celkové pojetí objektů je důležité nejprve poznat jednotlivé detaily, ze nichž si pak nevidomí vytvoří ucelený obraz.²⁰⁴

Výcvik haptického vnímání je důležité začít co nejdříve. Zanedbání vede k velkým překážkám v dalším vývoji. Pomalým a opakovaným pohybem je postupně poznáván objekt. Nezbytným pro lepší orientaci v prostoru i při hmatovém vnímání je přesný slovní popis. Výuka vnímání se ztěžuje s ohledem na věk dítěte. Poznávání začíná od jednoduchých geometrických drsných předmětů ke složitějším s hladkým povrchem. Strukturou povrchu je určován charakter objektu. Celková představa o předmětu je provedena prohmatáním oběma rukama. Poté je pozornost zaměřena na jednotlivé části. Při reliéfním vnímání si jedna ruka podložku přidržuje a druhá čte prostorové linie. Postupně jsou ruce střídány.²⁰⁵

---

²⁰³ [Srov.] KEBLOVÁ, Alena. *Hmat u zrakově postižených*. 1. vyd. Praha: Septima, 1999. s. 5.

²⁰⁴ [Srov.] FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 25-28.

²⁰⁵ [Srov.] KEBLOVÁ, Alena. *Hmat u zrakově postižených*. 1. vyd. Praha: Septima, 1999. s. 9-15.

II. Praktická část

6 Počátky tvůrčího procesu

Realizace praktické části úzce souvisí s úsekem teoretického bloku. Práce se vztahuje ke klášternímu kostelu Obětování Panny Marie. Cílem bylo vytvořit haptické modely tavních konzol jako pomůcky pro nevidomé. Vyrobené objekty by měly sloužit i pro ostatní osoby s lehkým i vážnějším zrakovým postižením.

Z důvodu umístění konzol ve výšce bude projekt sloužit i dětem, starším lidem a všem návštěvníkům, kteří si budou moci vyzkoušet jak hapticko-taktilní vnímání, tak i zhlédnout detaily a barevné řešení, které by ve vysokém umístění a šeru kostela nemohli zaznamenat. Právě proto by mé zpracování mělo být umístěno v takové výšce, aby tyto podmínky splňovalo.

Na severní zdi klášterního kostela Obětování Panny Marie je umístěno šest konzol. Pro realizaci byly vybrány tři z nich, které jsem shledala jako plasticky nejzajímavější a důležité i vzhledem ke goticko-křesťanské symbolice. Zpracovaná byla konzola s námětem divého muže, pelikána a Boží Trojice. Jejichž symbolika je popsána v teoretické části.

Rozměry konzol se pohybují mezi 40 – 45 cm výšky i šířky a 15 – 20 cm hloubky. Při svém zpracování jsem volila přibližně stejnou velikost z důvodu zachování reálných proporcí a zároveň i vzhledem ke vhodnosti pro haptické vnímání nevidomých. Na obě rozevřené dlaně uchopí většinu prostoru (viz Přílohy II., obr. 7). Tím vzniká vizualizace velikosti předmětu, na kterém za pomoci detailního popisu čtou jednotlivé reliéfní modelace.

Barevné řešení jsem volila ve výrazných zemitějších odstínech po vzoru původní gotické barevnosti, která byla dle odkrytých nástěnných maleb v témže kostele velmi živá a pestrá. Svůj účel má i pro osoby se specifickou vadou zraku, které jsou schopny zaznamenávat barevné skvrny. Použité tóny barev odpovídají vyobrazeným motivům (viz Přílohy II., obr. 8).

Struktura povrchu není zcela vyhlazena. Snahou bylo zpodobnění kamenité struktury. Pro taktilní vnímání je snadněji uchopitelný předmět těchto rozměrů s hrubým povrchem. Dané východisko bylo potvrzeno též po konzultaci s cílovou osobou.

6.1 Samotná realizace

Velmi důležité pro co nejuvěrnější zpracování bylo zachycení a dobré nafotografování objektů. Klíčové pro začátek práce s hlínou bylo naměření alespoň základních rozměrů. Pro zachycení plasticity pomohly zhotovené skici. Po získání těchto parametrů se mohlo přejít k samotné realizaci.

Jelikož původní konzoly byly velmi dobře odvedené kamenické práce, postupovala jsem zprvu podle sochařského postupu. Nejprve jsem si stloukla hlínu do základního tvaru (viz Přílohy II., obr. 9) a poté jsem ji skulptivně ubírala do požadovaných konkávních a konvexních tvarů. Díky vlastnostem a tvárnosti hlíny jsem měla tu výhodu, že při ubrání většího množství materiálu nebyl problém hlínu opět přidat a několikrát stejné místo upravovat do finální podoby (viz Přílohy II., obr. 10). V modelaci jsem postupovala od nejuvýrazněji plasticky provedené konzoly divého muže přes motiv Nejsvětější Trojice až po nejdetailnější konzolu s pelikánem.

Pro zpracování jsem zvolila světlou točírenskou a modelovací keramickou hmotu šamotovou, pro kterou je doporučena vypalovací teplota od 1150°C do 1280°C. Po modelaci a částečném proschnutí byly objekty ze zadní části vydlabány. Ponechány byly dvě vodorovné a jedna svislá vzpěra jako podpora proti deformaci při schnutí. Toto bylo zajištěno řízeným prosycháním a zakrytím subtilnějších ploch v průběhu schnutí (viz Přílohy II., obr. 11). Před výpalem musely objekty dobře proschnout, aby nepopraskaly v peci. Dostatečně proschlá hlína lze poznat podle světle šedé barvy (viz Přílohy II., obr. 12). Během schnutí docházelo, kvůli nestejně tloušťce střepu, k prasklinám, které jsem pomocí okolní hlíny a octové vody postupně retušovala.

Po vypálení a zchladnutí objektů jsem se rozhodla k polychromii za studena. Ke koloristické rekonstrukci jsem zvolila akrylové barvy, které mi připadaly vhodné svou stálostí a odpovídajícím tónu po vzory gotické barevnosti. Díky vhodnému naředění barvy, která zatekla do mezer a nerovné plochy, byla zachována struktura povrchu. Při průběhu realizace se nevyskytly žádné závažné problémy (viz Přílohy II., obr. 13, 14, 15).

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vyrobení haptické pomůcky pro zrakově postižené a přiblížení charakteristiky architektury a kamenické tvorby gotického slohu na našem území. V teoretické části bylo poukázáno na historii samotného slohu, který vznikl ve Francii a na bližší popsání sochařství a architektury na českém území v období rané gotiky. Zmínilo se několik architektonických památek a vyzdvihnuty byly kamenické práce v jejich interiérech.

Velikým přínosem pro mne bylo zpracování praktické části. Tato část úzce souvisela s teoretickým textem, v němž byl popsán vzhled konzol, jejich umístění a stavba celé budovy klášterního kostela Obětování Panny Marie. Součástí realizace bylo důsledné tvarové i symbolické zkoumání konzol. Jednotlivé části konzol byly důmyslně propracovány. Objevují se na nich gotické motivy důležité svou křesťanskou a středověkou symbolikou, která byla též popsána v teoretické části. V modelaci jsem postupovala od nejvýrazněji plasticky provedené konzoly divého muže přes motiv Nejsvětější Trojice až po nejdetajnější konzolu s pelikánem krmícím svá mláďata. Postupná práce na jednotlivých konzolách mě přivedla k myšlence, že konzola s pelikánem mohla být vytvořena jiným kameníkem z důvodu detailního provedení. Průběžně byla práce konzultována s nevidomou osobou. Tyto konzultace byly zásadní pro splnění daného cíle. Na jejich základě bylo zvoleno barevné řešení a povrchová úprava.

Po vlastním vyzkoušení hapticko-taktilního vnímání a průběžných konzultacích soudím, že s přiloženým popisem motivů konzol, který je nezbytný pro pochopení plastického řešení, byl stanovený cíl splněn.

Objekty by měly být dále umístěny v klášterním kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích a účelně využívány osobami se zrakovým postižením.

Seznam použitých zdrojů

1. BENEŠOVSKÁ, Klára. *Architektura gotická*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2001. Deset století architektury. ISBN 8086161366.
2. BUBENÍČKOVÁ, Hana, Petr KARÁSEK a Radek PAVLÍČEK. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením*. 1. vyd. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012. ISBN 978-80-260-1538-3.
3. CONTADINO, Luigi. *Skvosty českého umění: proměny českého výtvarného umění v kontextu dějin*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 9788073460976.
4. *Dějiny českého výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984.
5. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 1. vyd. České Budějovice: Město České Budějovice, 1998. ISBN 8023833928.
6. FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. Monografie. ISBN 9788024427423.
7. HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. 1. vyd. Přeložil Allan Plzák. Praha: Mladá fronta, 1991. ISBN 8020402055.
8. HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
9. HEROUT, Jaroslav. *Naše stavební památky*. 1. vyd. Ilustrace Eva Smrčinová. Praha: Albatros, 1975. Oko, sv. 41.
10. HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Dotisk 3. vyd. S.l.: Helena Rejtharová - TVORBA, 2001. ISBN 8085386925.
11. HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás: přehled stavebních slohů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1961. Kultura kolem nás.
12. HUSBAND, Timothy a Gloria GILMORE-HOUSE. *The wild man: medieval myth and symbolism*. New York: Metropolitan Museum of Art, c1980. ISBN 0870992554.
13. CHODURA, Radko, Věra KLIMEŠOVÁ a Alois KŘIŠŤAN. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity [edice]. ISBN 8071925306.

14. KEBLOVÁ, Alena. *Hmat u zrakově postižených*. 1. vyd. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-085-0.
15. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. ISBN 8085983133.
16. KUTHAN, Jiří. *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města - hrady - kláštery - kostely*. 1. vyd. Vimperk: TINA, 1994. ISBN 8085618141.
17. KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1975.
18. KUTHAN, Jiří. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách: k problematice cisterciácké stavební tvorby*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1983.
19. *Malý slovník pojmů sakrální architektury*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999. ISBN 8070403128.
20. MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1992. ISBN 8070120657.
21. PANOFSKY, Erwin. *Význam ve výtvarném umění*. 2. rev. vyd. Přeložil Lubomír Konečný. Praha: Academia, 2013. ISBN 9788020022363.
22. PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. Památky.
23. PAVELEC, Petr. *České Budějovice: klášterní kostel Obětování Panny Marie : uměleckohistorický průvodce*. České Budějovice: Petr Pavelec, 1997.
24. PLETZER, Karel. *České Budějovice*. České Budějovice: Růže, 1991. ISBN 8070160322.
25. ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 978-80-246-0963-8.
26. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydáný k 850. výročí založení kláštera v Plasech*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1994. ISBN 8090158714.
27. SPUNAR, Pavel. *Kultura českého středověku*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1987
28. ŠMAHEL, František. *Diví lidé: (v imaginaci) pozdního středověku*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0622-0.
29. TROJAN, Raul a Bohumír MRÁZ. *Malý slovník výtvarného umění*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 8004223389.

30. VASARI, Giorgio, Julia Conaway BONDANELLA a Peter E BONDANELLA. *The lives of the artists*. New York: Oxford University Press, 1998. Oxford world's classics (Oxford University Press).
31. ZAVŘEL, Petr a Marta ZAVŘELOVÁ. *České Budějovice: 730 let od založení města*. Rudolfov: Jelmo, 1995.

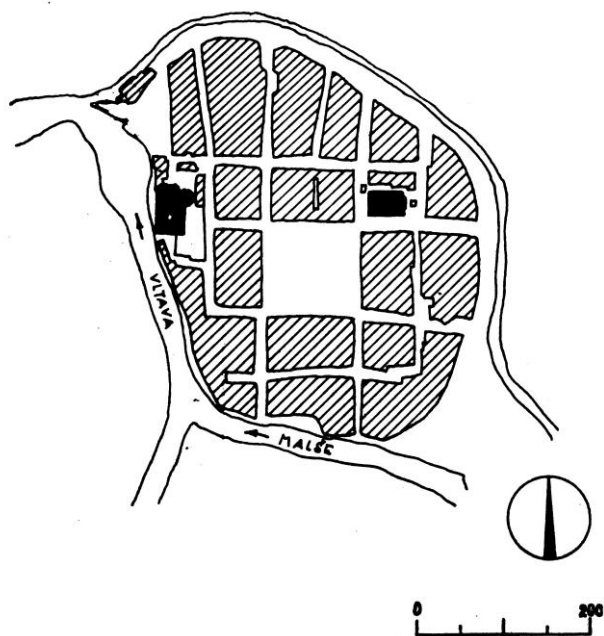
Seznam příloh

Přílohy I. Obrazový materiál k teoretické části.....47

Přílohy II. Fotodokumentace praktické části.....50

Přílohy

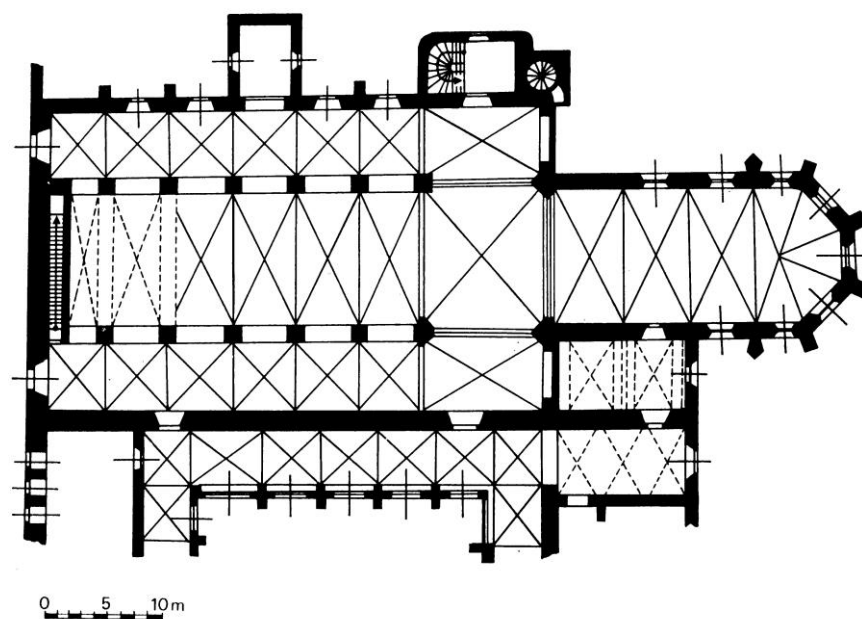
I. Obrazový materiál k teoretické části

Obr. 1: České Budějovice, půdorysné schéma města

Obr. 2: Klášterní kostel Obětování panny Marie, dnešní podoba

Obr. 3: Půdorys bývalého dominikánského kostela Obětování panny Marie, dnešní stav

Obr. 4: Původní konzola s motivem divého muže

Obr. 5: Původní konzola s motivem Svaté Trojice

Obr. 6: Původní konzola s motivem pelikána krmícího svá mláďata

II. Fotodokumentace praktické části

Obr. 7: Hapticko-taktilní vnímání prostoru

Obr. 8: Skici námětu a barevného řešení

Obr. 9: Základní blok hmoty

Obr. 10: Postupná modelace

Obr. 11: Vybrání vnitřní hmoty

Obr. 12: Vyschlé objekty a jejich povrchová úprava

Obr. 13: Finální podoba objektu jako prvku sloužícímu k hapticko-taktilnímu vnímání osob se zrakovým postižením s motivem divého muže

Obr. 14: Finální podoba objektu jako prvku sloužícímu k hapticko-taktilnímu vnímání osob se zrakovým postižením s motivem Svaté Trojice

Obr. 15: Finální podoba objektu jako prvku sloužícímu k hapticko-taktilnímu vnímání osob se zrakovým postižením s motivem pelikána krmícího svá mláďata

Zdroje příloh

Obr. 1: KUTHAN, Jiří. *Gotická architektura v jižních Čechách: zakladatelské dílo Přemysla Otakara II.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1975. s. 161.

Obr. 3: PAVEL, Jakub a Eva ŠAMÁNKOVÁ. *České Budějovice.* 2., přeprac. vyd. Praha: Odeon, 1979. Památky.